

การพัฒนาโปรแกรมเสริมสร้างภาวะผู้นำเชิงสร้างสรรค์ของครู สำหรับสถานศึกษา สังกัดสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษามัธยมศึกษาเขต 20

The Development of Creative Leadership Program for Teachers in Schools
under Secondary Educational Service Area Office 20

คุณาวุฒิ สิงห์ทอง *

ธรินธร นามวรรณ **

บทคัดย่อ

การวิจัยครั้งนี้มีวัตถุประสงค์เพื่อพัฒนาโปรแกรมเสริมสร้างภาวะผู้นำเชิงสร้างสรรค์ของครู สำหรับสถานศึกษา สังกัดสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษามัธยมศึกษาเขต 20 กลุ่มตัวอย่าง ได้แก่ ครู และผู้บริหาร จำนวน 341 คน ใช้เทคนิคการสุ่มแบบแบ่งชั้นภูมิ เครื่องมือที่ใช้ ได้แก่ แบบประเมิน และ แบบสอบถามแบบมาตราส่วน 5 ระดับ สถิติที่ใช้วิเคราะห์ข้อมูล ได้แก่ ค่าดัชนีความสอดคล้อง ร้อยละ ค่าเฉลี่ย ส่วนเบี่ยงเบนมาตรฐาน ค่าสัมประสิทธิ์สหสัมพันธ์แบบเพียร์สัน ค่าสัมประสิทธิ์แอลฟาของครอนบาค และค่าดัชนีความต้องการจำเป็น PNI_{modified} ผลการวิจัยพบว่า

1. องค์ประกอบภาวะผู้นำเชิงสร้างสรรค์ของครู มี 5 องค์ประกอบ ได้แก่ 1) มีวิสัยทัศน์ 2) เป็นบุคคลแห่งการเปลี่ยนแปลง 3) เข้าใจความเป็นปัจเจกบุคคล 4) มีจินตนาการ และ 5) มีความยืดหยุ่น

2. สภาพปัจจุบันของภาวะผู้นำเชิงสร้างสรรค์ของครูโดยรวมอยู่ในระดับมาก ($\bar{X} = 3.75$) สภาพที่พึงประสงค์ของภาวะผู้นำเชิงสร้างสรรค์ของครู โดยรวมอยู่ในระดับมากที่สุด ($\bar{X} = 4.53$) วิธีการเสริมสร้างภาวะผู้นำเชิงสร้างสรรค์ของครู ได้แก่ 1) การฝึกอบรม 2) การศึกษาดูงาน และ 3) การประชุมเชิงปฏิบัติการ

3. โปรแกรมเสริมสร้างภาวะผู้นำเชิงสร้างสรรค์ของครู สำหรับสถานศึกษาสังกัดสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษามัธยมศึกษา เขต 20 ใช้วิธีการเสริมสร้างด้วยการ จัดฝึกอบรม การศึกษาดูงาน และการประชุมเชิงปฏิบัติการ โดยโปรแกรมมีเนื้อหา ดังนี้ Module ที่ 1 มีวิสัยทัศน์ (Vision) Module ที่ 2 เป็นบุคคลแห่งการเปลี่ยนแปลง (Person of Change) Module ที่ 3 เข้าใจความเป็นปัจเจกบุคคล (Individual Differences) Module ที่ 4 มีจินตนาการ (Imagination) และ Module ที่ 5 มีความยืดหยุ่น (Flexibility) ระยะเวลาเข้ารับการพัฒนา จำนวน 45 ชั่วโมง โดยผู้ทรงคุณวุฒิประเมินความเหมาะสมอยู่ในระดับ มากที่สุด ($\bar{X} = 4.74$) และมีความเป็นไปได้อยู่ในระดับ มากที่สุด ($\bar{X} = 4.78$)

คำสำคัญ : ภาวะผู้นำสร้างสรรค์ของครู โปรแกรมเสริมสร้างภาวะผู้นำเชิงสร้างสรรค์ของครู การพัฒนาโปรแกรม

Abstract

This research aimed to develop a creative leadership program for teachers in schools under the Secondary Educational Service Area Office 20. The sample group included 341 teachers and school administrators selected through the stratified random sampling technique. The instruments for data collection were an evaluation form and a 5-rating scale questionnaire. The statistics for data analysis were the Index of consistency (IOC), mean, percentage, standard deviation, Pearson Correlation Coefficient, Cronbach's Alpha Coefficient, and the Priority Need of Index: PNI (Modified). The results of the study revealed that:

* นิสิตระดับปริญญาโท สาขาวิชาบริหารและพัฒนาการศึกษา คณะศึกษาศาสตร์ มหาวิทยาลัยมหาสารคาม

** ผู้ช่วยศาสตราจารย์ ดร., ภาควิชาการบริหารและพัฒนาการศึกษา คณะศึกษาศาสตร์ มหาวิทยาลัยมหาสารคาม

1. The 5 elements of creative leadership for teachers were 1) Vision, 2) Person of change, 3) Individual Differences, 4) Imagination, and 5) Flexibility.

2. The overall present condition of the creative leadership for teachers was at the “high” level ($\bar{X}=3.75$). The overall desired condition of the creative leadership for teachers was at the “highest” level ($\bar{X}=4.53$). The methods to enhance the creative leadership for teachers were 1) Training, 2) Field trips, and 3) Workshop.

3. The creative leadership program for teachers in schools under the Secondary Educational Service Area Office 20 would be developed through trainings, field trips, and workshops. The program’s content consisted of 5 modules; Module 1 Vision, Module 2 Person of Change, Module 3 Individual Differences, Module 4 Imagination, and Module 5 Flexibility. The development duration was 45 hours. The qualified persons evaluated appropriateness of the program at the “highest” level ($\bar{X}=4.74$) and rated the possibility of the program at the “highest” level ($\bar{X}=4.78$).

Keywords : Creative Leadership for Teachers, Creative Leadership Program for Teachers , Application Development.

บทนำ

ภาวะผู้นำ มีความสำคัญอย่างยิ่งต่อองค์กร เป็นองค์ประกอบที่สำคัญที่จะนำความสำเร็จความสำเร็จและมีประสิทธิภาพ และความสำเร็จต่อองค์กรนั้น ๆ ดังนั้นในการบริหารงานในองค์กรใด ๆ ทั้งภาครัฐและเอกชน “คน” จึงเป็นปัจจัยสำคัญขององค์กรในการที่จะทำให้องค์กรหรือหน่วยงานดำเนินงานไปด้วยดี มีความมั่นคง เจริญก้าวหน้าและบรรลุเป้าหมายที่ได้กำหนดไว้ โดยเฉพาะบุคคลที่ทำหน้าที่เป็นผู้นำหรือหัวหน้า หรือผู้บังคับบัญชา ซึ่งจะเป็นผู้รวบรวมพลังทั้งหลาย ดำเนินงาน ปฏิบัติภารกิจ หน้าที่รับผิดชอบ นำพาหน่วยงานนั้น ๆ ให้บรรลุเป้าหมายขององค์กรได้ (เสริมศักดิ์ วิศาลาภรณ์, 2536 : 235) ทั้งนี้ทวิชาการ และหน่วยงานทางการศึกษาที่ศึกษาแนวทางเพื่อพัฒนาครู ได้ให้ความสำคัญกับภาวะผู้นำครู (Teacher Leadership) กล่าวคือ ภาวะผู้นำครูประกอบไปด้วยลักษณะที่สำคัญที่มีความมุ่งมั่นและการพัฒนาตนเองไปสู่ครูมืออาชีพอย่างต่อเนื่อง และสนับสนุนช่วยเหลือครูคนอื่นให้สามารถพัฒนาไปสู่ครูมืออาชีพด้วย และลักษณะที่สำคัญของภาวะผู้นำครูก็คือ มีความคิดริเริ่มสร้างสรรค์ นำไปสู่การปฏิบัติได้จริง และเป็นผู้นำในการให้การสนับสนุนและให้ความร่วมมือ (Pellicer, L. O. & Anderson : 1995) หรือเข้าใจบริบทอันหลากหลายในสังคม และบริหารกิจการเพื่อเป้าหมายอย่างมีทิศทางที่มุ่งผลประโยชน์ต่อส่วนรวมเป็นหลัก โดยเลือกเส้นทางที่มีขวากหนามน้อยที่สุด (นิตย สัมมาพันธ์, 2546 : 31)

กระแสความก้าวหน้าทางวิทยาศาสตร์และเทคโนโลยีทำให้การดำรงชีวิตของคนในสังคมเปลี่ยนแปลงไป ส่งผลกระทบต่อการจัดการศึกษาที่จะต้องปรับเปลี่ยนนโยบาย แนวทางการศึกษาและปรับหลักสูตรที่เน้นกระบวนการและคำนึงถึงผลสัมฤทธิ์ การเปลี่ยนแปลงแนวทางการจัดการศึกษามีผลกระทบต่อบทบาทของครู ในการปฏิบัติหน้าที่โดยตรง และเป็นที่ยอมรับว่าวิชาชีพครูคือปัจจัยที่สำคัญในการพัฒนา (ประวิติ พินผาสุก, 2549 : 34) อย่างไรก็ตามผู้ที่เข้ามาสู่วงการวิชาชีพครูก็ต้องมีลักษณะบางอย่าง และเมื่อได้รับการฝึกฝนจนมีความรู้ความชำนาญในวิชาชีพแล้ว ก็ต้องมีลักษณะเพิ่มเติมอีกหลายประการในกระบวนการดังกล่าวจึงมีความจำเป็นต้องส่งเสริมและพัฒนาวิชาชีพครู ให้ทันสมัยกับสภาพเศรษฐกิจ สังคม การเมือง และวัฒนธรรมที่เปลี่ยนแปลงไปด้วย (ธีรศักดิ์ อัครบวร, 2541 : 171)

ความคิดสร้างสรรค์ (Creative Thinking) เป็นความสามารถของบุคคลที่แสดงความคิดที่หลากหลายทิศทาง หลากแง่มุม โดยนำเอาประสบการณ์ที่ผ่านมาเป็นพื้นฐานทำให้เกิดความคิดใหม่ อันนำไปสู่การประดิษฐ์คิดค้นต่าง ๆ ที่แปลกใหม่ ซึ่งจะก่อให้เกิดประโยชน์ต่อสภาพการดำรงชีวิตของมนุษย์ มีคุณภาพชีวิตที่ดีสังคมเจริญก้าวหน้า ดังนั้นความคิดสร้างสรรค์ของมนุษย์ ส่งผลต่อการพัฒนาสังคมและประเทศชาติ (สุคนธ์ สินธพานนท์ และคณะ, 2551 : 29)

ครูที่ใช้พฤติกรรมผู้นำได้อย่างเหมาะสมกับทุกภารกิจในโรงเรียน จะส่งผลให้เกิดการสร้างแรงบันดาลใจ และกระตุ้นให้เกิดการใช้ปัญญาในทีมสร้างแนวคิดใหม่ สร้างวิธีการใหม่ และนำไปสู่การปฏิบัติอย่างเห็นผล (Neuman & Simon, 2000 : 8-12) อย่างไรก็ตามในกระบวนการพัฒนาครูเพื่อให้เกิดภาวะผู้นำครู ในการจัดการเรียนรู้ เน้นให้ครูสร้างองค์ความรู้ขึ้นเอง ครูต้องสร้างและคิดสิ่งใหม่ ๆ ในโรงเรียน ต้องพัฒนาตนเองอยู่เสมอ รวมทั้งมีความสามารถด้านการวิจัย บทบาทของครู ในการทำกิจกรรมทางการศึกษา นอกจะจะทำตามแนวทางของส่วนกลางแล้ว ยังต้องคิดและทำขึ้นเองภายในโรงเรียน และท้องถิ่นของตนเอง ทั้งหลักสูตรการสอนและกิจกรรมของโรงเรียน ด้วยเหตุนี้ครูจึงจำเป็นต้องปรับตัว พัฒนาและส่งเสริมความก้าวหน้าของตนเอง (ไพฑูริย์ สินลารัตน์, 2549 : 5-6)

กระทรวงศึกษาธิการได้ดำเนินการปฏิรูปการศึกษาในทศวรรษที่สอง (พ.ศ. 2552-2561) โดยมุ่งเน้นให้เกิดการเปลี่ยนแปลงพัฒนาคุณภาพคนไทยยุคใหม่ ครูยุคใหม่ สถานศึกษารวมทั้งแหล่งเรียนรู้ใหม่ และระบบบริหารจัดการใหม่ต้องอาศัยการดำเนินการพัฒนาในกระบวนการต่าง ๆ ที่เชื่อมโยงกันทั้งกระบวนการด้านหลักสูตรการจัดการเรียนรู้ การวัดและประเมินผลซึ่งเน้นในการยกระดับคุณภาพผู้เรียนให้เต็มตามศักยภาพ (สำนักงานคณะกรรมการการศึกษาขั้นพื้นฐาน, 2557 : 1)

จากรายงานผลการดำเนินงานของสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษามัธยมศึกษา เขต 20 มีผลการทดสอบทางการศึกษาระดับชาตินักเรียน (O-Net) ที่ยังไม่ได้ตามเป้าหมาย สาเหตุเพราะครูยังไม่สามารถจัดการเรียนการสอนได้ตามมาตรฐานของหลักสูตร อัตราากำลังครูบางแห่งก็ยังขาดแคลนครูในบางสาขา รวมถึงผู้บริหาร บางแห่งมีการกำกับ ติดตามที่ยังไม่ทั่วถึง ทำให้ครูที่ประสบปัญหาในสถานศึกษา ดังนั้นจึงต้องสนับสนุนให้ทุกฝ่ายได้มีส่วนร่วมในการแก้ไขปัญหาอย่างสร้างสรรค์ (สำนักงานเขตพื้นที่การศึกษามัธยมศึกษาเขต 20, 2558 : 84)

จากสภาพปัญหาดังกล่าว ผู้วิจัยจึงสนใจที่จะศึกษาองค์ประกอบ และการพัฒนาโปรแกรมเสริมสร้างภาวะผู้นำเชิงสร้างสรรค์ของครู สำหรับสถานศึกษาสังกัดสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษามัธยมศึกษา เขต 20 เพื่อให้ครูสามารถพัฒนาสมรรถนะประจำสายงานด้านภาวะผู้นำ ทำให้ครูมีความรู้ความสามารถ มีทักษะและคุณลักษณะ ที่จะทำให้องค์กรมีคุณภาพ เพราะครูเป็นผู้มีบทบาทสำคัญที่จะสร้างสรรค์สังคมในการเรียนรู้ ด้วยกันเองทั้งผู้ร่วมประวัชาชีพ หรือทางด้านผู้เรียนก็เกิดการให้การยอมรับในความเป็นผู้นำของสถานศึกษาและชุมชน ให้ประสบผลสำเร็จอย่างมีประสิทธิภาพและประสิทธิผลเป็นไปตามมาตรฐานที่สถานศึกษามุ่งหวัง ตลอดจนพร้อมที่จะขับเคลื่อนให้สถานศึกษาไปสู่เป้าหมายสูงสุด

วัตถุประสงค์

1. เพื่อศึกษาองค์ประกอบและตัวชี้วัดภาวะผู้นำเชิงสร้างสรรค์ของครู สำหรับสถานศึกษาสังกัดสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษามัธยมศึกษาเขต 20
2. เพื่อศึกษาสภาพปัจจุบัน สภาพที่พึงประสงค์ ของภาวะผู้นำเชิงสร้างสรรค์ของครู และวิธีการเสริมสร้างภาวะผู้นำเชิงสร้างสรรค์ของครู สำหรับสถานศึกษาสังกัดสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษามัธยมศึกษา เขต 20
3. เพื่อพัฒนาโปรแกรมเสริมสร้างภาวะผู้นำเชิงสร้างสรรค์ของครู สำหรับสถานศึกษาสังกัดสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษามัธยมศึกษาเขต 20

วิธีดำเนินการวิจัย

1. ประชากรและกลุ่มตัวอย่าง

1.1 ประชากร ได้แก่ ครู และผู้บริหาร สถานศึกษาสังกัดสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษามัธยมศึกษา เขต 20 จำนวน 3,000 คน

1.2 กลุ่มตัวอย่าง ได้แก่ ครู และผู้บริหาร สถานศึกษาสังกัดสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษามัธยมศึกษา เขต 20 กำหนดขนาดกลุ่มตัวอย่าง โดยการเปิดตาราง Krejcie & Morgan (บุญชม ศรีสะอาด, 2553 : 44) ได้กลุ่มตัวอย่าง จำนวน 341 คน และใช้เทคนิคการสุ่มแบบแบ่งชั้นภูมิ(Stratified Random Sampling) ใช้ขนาดของสถานศึกษาเป็นตัวแปร ในการแบ่งชั้นภูมิและการกำหนดกลุ่มตัวอย่าง

2. เครื่องมือที่ใช้ในการวิจัย

2.1 แบบประเมินองค์ประกอบและตัวชี้วัด ของภาวะผู้นำเชิงสร้างสรรค์ของครู เป็นแบบประเมินมาตราส่วน 5 ระดับ

2.2 แบบสอบถามสภาพปัจจุบัน สภาพที่พึงประสงค์ ของภาวะผู้นำเชิงสร้างสรรค์ของครู และวิธีการเสริมสร้างของภาวะผู้นำเชิงสร้างสรรค์ของครู สำหรับสถานศึกษาสังกัดสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษามัธยมศึกษาเขต 20

2.3 แบบประเมินความเหมาะสมและความเป็นไปได้ของโปรแกรมเสริมสร้างภาวะผู้นำเชิงสร้างสรรค์ของครู สำหรับสถานศึกษาสังกัดสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษามัธยมศึกษาเขต 20 เป็นแบบประเมินมาตราส่วน 5 ระดับ

3. การเก็บรวบรวมข้อมูล

ระยะที่ 1 การศึกษาองค์ประกอบและตัวชี้วัด ภาวะผู้นำเชิงสร้างสรรค์ของครู สำหรับสถานศึกษาสังกัดสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษามัธยมศึกษาเขต 20 มีขั้นตอนดังนี้

1) ศึกษา แนวคิด ทฤษฎี และงานวิจัยที่เกี่ยวข้อง แล้วทำการร่างองค์ประกอบและตัวชี้วัด ภาวะผู้นำเชิงสร้างสรรค์ของครู สำหรับสถานศึกษาสังกัดสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษามัธยมศึกษาเขต 20 แล้วนำไปพบอาจารย์ที่ปรึกษา เพื่อขอคำแนะนำและนำไปแก้ไข

2) นำผลการศึกษาค้นคว้าองค์ประกอบและตัวชี้วัดที่ได้จากการศึกษา นำไปให้ผู้ทรงคุณวุฒิ จำนวน 5 ท่าน ทำการประเมินความเหมาะสม เพื่อยืนยันกรอบแนวคิดที่ได้จากการสังเคราะห์เอกสาร ตำรา และงานวิจัยที่เกี่ยวข้อง

ระยะที่ 2 การศึกษาสภาพปัจจุบัน สภาพที่พึงประสงค์ และวิธีการพัฒนาภาวะผู้นำเชิงสร้างสรรค์ของครู สำหรับสถานศึกษาสังกัดสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษามัธยมศึกษาเขต 20 มีขั้นตอนดังนี้

1) นำผลการศึกษาในระยะที่ 1 มาจัดทำเป็นแบบสอบถาม สภาพปัจจุบันและสภาพที่พึงประสงค์ของภาวะผู้นำเชิงสร้างสรรค์ของครู และวิธีการพัฒนาเสริมสร้าง จากนั้นนำแบบสอบถามที่จัดทำขึ้นมาไปพบผู้เชี่ยวชาญ เพื่อหาความสอดคล้องและขอคำแนะนำ

2) นำแบบสอบถามมาปรับปรุงตามคำแนะนำของผู้เชี่ยวชาญ และนำแบบสอบถามไปทดลอง (Try Out) ใช้กับประชากรที่ไม่ใช่กลุ่มตัวอย่าง จำนวน 30 คน ประกอบด้วย ครู และผู้บริหาร ในสถานศึกษา ได้ค่าความเชื่อมั่นของแบบสอบถามด้านสภาพปัจจุบันเท่ากับ 0.95 และสภาพที่พึงประสงค์เท่ากับ 0.98

3) ทำการเก็บรวบรวมข้อมูลจากกลุ่มตัวอย่าง

4) ผู้วิจัยนำแบบแบบสอบถาม มาทำการวิเคราะห์เนื้อหา หาค่าเฉลี่ยและส่วนเบี่ยงเบนมาตรฐาน

ระยะที่ 3 การพัฒนาโปรแกรมเสริมสร้างภาวะผู้นำเชิงสร้างสรรค์ของครู สำหรับสถานศึกษาสังกัดสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษามัธยมศึกษาเขต 20 มีขั้นตอนดังนี้

1) นำผลที่ได้จากการศึกษา ในระยะที่ 1 และ 2 มาทำการจัดลำดับความต้องการจำเป็นในการพัฒนา

2) ทำการร่างโปรแกรมเสริมสร้างภาวะผู้นำเชิงสร้างสรรค์ของครู สำหรับสถานศึกษาสังกัดสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษามัธยมศึกษาเขต 20 จากนั้นนำไปพบกับอาจารย์ที่ปรึกษาเพื่อขอคำแนะนำ

3) นำโปรแกรมเสริมสร้างภาวะผู้นำเชิงสร้างสรรค์ของครู สำหรับสถานศึกษาสังกัดสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษามัธยมศึกษาเขต 20 ไปให้ผู้ทรงคุณวุฒิ จำนวน 5 คน เพื่อทำการประเมินความเหมาะสมและความเป็นไปได้ของโปรแกรม

4. การวิเคราะห์ข้อมูล

ผู้วิจัยดำเนินการวิเคราะห์ข้อมูลด้วยโปรแกรมสำเร็จรูปทางสถิติ ในการประเมินองค์ประกอบและตัวชี้วัดระดับสภาพปัจจุบัน สภาพที่พึงประสงค์ของภาวะผู้นำเชิงสร้างสรรค์ของครู และการประเมินโปรแกรมเสริมสร้างภาวะผู้นำเชิงสร้างสรรค์ของครู สำหรับสถานศึกษาสังกัดสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษามัธยมศึกษาเขต 20 โดยคำนวณหาค่าเฉลี่ย ($\bar{X}$) และส่วนเบี่ยงเบน (S.D.)

สรุปผล

1. ผลการศึกษาองค์ประกอบและตัวชี้วัดภาวะผู้นำเชิงสร้างสรรค์ของครู สำหรับสถานศึกษาสังกัดสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษามัธยมศึกษา เขต 20 มี 5 องค์ประกอบ และ 20 ตัวชี้วัด ได้แก่ 1) มีวิสัยทัศน์ 2) เป็นบุคคลแห่งการเปลี่ยนแปลง 3) เข้าใจความเป็นปัจเจกบุคคล 4) มีจินตนาการ และ 5) มีความยืดหยุ่น ผลการประเมินจากผู้ทรงคุณวุฒิ พบว่ามีความเหมาะสมอยู่ในระดับมากที่สุด ($\bar{X} = 4.84$) และเมื่อพิจารณาเป็นรายด้าน พบว่าอยู่ในระดับมากที่สุด ทุกด้าน

2. ผลการศึกษาสภาพปัจจุบันของภาวะผู้นำเชิงสร้างสรรค์ของครู สำหรับสถานศึกษาสังกัดสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษามัธยมศึกษา เขต 20 พบว่าโดยรวมอยู่ในระดับมาก ($\bar{X} = 3.75$) เรียงลำดับสภาพปัจจุบันจากมากไปหาน้อย ได้แก่ 1) มีความยืดหยุ่น 2) มีจินตนาการ 3) เป็นบุคคลแห่งการเปลี่ยนแปลง 4) เข้าใจความเป็นปัจเจกบุคคล 5) มีวิสัยทัศน์ ตามลำดับ ส่วนสภาพที่พึงประสงค์ของภาวะผู้นำเชิงสร้างสรรค์ของครู สำหรับสถานศึกษาสังกัดสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษามัธยมศึกษา เขต 20 โดยรวมอยู่ในระดับมากที่สุด ($\bar{X} = 4.53$) เรียงลำดับสภาพที่พึงประสงค์จากมากไปหาน้อย ได้แก่ 1) มีความยืดหยุ่น 2) เข้าใจความเป็นปัจเจกบุคคล 3) เป็นบุคคลแห่งการเปลี่ยนแปลง 4) มีวิสัยทัศน์ 5) มีจินตนาการ ตามลำดับ ความต้องการจำเป็นในการพัฒนาโปรแกรมเสริมสร้างภาวะผู้นำเชิงสร้างสรรค์ของครู สำหรับสถานศึกษาสังกัดสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษามัธยมศึกษา เขต 20 เรียงลำดับความต้องการจำเป็นจากมากไปหาน้อย ได้แก่ 1) มีวิสัยทัศน์ 2) เข้าใจความเป็นปัจเจกบุคคล 3) เป็นบุคคลแห่งการเปลี่ยนแปลง 4) มีจินตนาการ 5) มีความยืดหยุ่นตามลำดับ

วิธีการเสริมสร้างภาวะผู้นำเชิงสร้างสรรค์ของครู สำหรับสถานศึกษาสังกัดสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษามัธยมศึกษา เขต 20 เรียงลำดับจากที่ต้องการใช้วิธีการเสริมสร้าง ได้แก่ 1) การฝึกอบรม 2) การศึกษาดูงาน 3) การประชุมเชิงปฏิบัติการ

3. ผลการพัฒนาโปรแกรมเสริมสร้างภาวะผู้นำเชิงสร้างสรรค์ของครู สำหรับสถานศึกษาสังกัดสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษามัธยมศึกษาเขต 20 ประกอบด้วย ประกอบด้วย 1) หลักการ 2) วัตถุประสงค์ 3) กลุ่มเป้าหมาย 4) เนื้อหาสาระ ประกอบด้วย 5 Module ได้แก่ Module ที่ 1 มีวิสัยทัศน์ (Vision) Module ที่ 2 เป็นบุคคลแห่งการเปลี่ยนแปลง (Person of Change) Module ที่ 3 เข้าใจความเป็นปัจเจกบุคคล (Individual Differences) Module ที่ 4 มีจินตนาการ (Imagination) และ Module ที่ 5 มีความยืดหยุ่น (Flexibility) 5) กระบวนการปฏิบัติ 6) สื่อ/เครื่องมือ และ 7) การวัดและการประเมินผล ระยะเวลาในการพัฒนาจำนวน 45 ชั่วโมง ใช้วิธีการเสริมสร้างด้วยการจัดฝึกอบรม การศึกษาดูงาน และการประชุมเชิงปฏิบัติ และการประเมินความเหมาะสมและความเป็นไปได้ ของโปรแกรมเสริมสร้างภาวะผู้นำเชิงสร้างสรรค์ของครู สำหรับสถานศึกษา

สังกัดสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษามัธยมศึกษาเขต 20 จากผู้ทรงคุณวุฒิ พบว่าโดยรวมมีความเหมาะสมอยู่ในระดับมากที่สุด ($\bar{X} = 4.74$) และความเป็นไปได้อยู่ในระดับ มากที่สุด ($\bar{X} = 4.78$)

อภิปรายผล

จากการศึกษาการพัฒนาโปรแกรมเสริมสร้างภาวะผู้นำเชิงสร้างสรรค์ของครู สำหรับสถานศึกษาสังกัด สำนักงานเขตพื้นที่การศึกษามัธยมศึกษา เขต 20 มีข้อค้นพบที่น่าสนใจเห็นควรนำมาอภิปรายดังนี้

1. ผลการศึกษาองค์ประกอบและตัวชี้วัด ภาวะผู้นำเชิงสร้างสรรค์ของครู สำหรับสถานศึกษาสังกัดสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษามัธยมศึกษา เขต 20 มี 5 องค์ประกอบ 20 ตัวชี้วัด ดังนี้ องค์ประกอบที่ 1 มีวิสัยทัศน์ ตัวชี้วัด ได้แก่ 1) การสร้างวิสัยทัศน์ 2) การสร้างแรงบันดาลใจ 3) มีแนวคิดที่สอดคล้องกับอนาคต และค่านิยมของสถานศึกษา 4) การเผยแพร่วิสัยทัศน์ องค์ประกอบที่ 2 เป็นบุคคลแห่งการเปลี่ยนแปลง ตัวชี้วัด ได้แก่ 1) มีอิทธิพลต่อผู้อื่น 2) ส่งเสริมการพัฒนาผู้อื่น 3) การบริหารจัดการความขัดแย้ง 4) การเป็นแบบอย่างที่ดีในองค์กร 5) การกระจายอำนาจความรับผิดชอบในการตัดสินใจ 6) การสร้างการทำงานเป็นทีม องค์ประกอบที่ 3 เข้าใจความเป็นปัจเจกบุคคล ตัวชี้วัด ได้แก่ 1) ให้คำปรึกษาที่ดีในการปฏิบัติงาน 2) มีการนิเทศงาน เพื่อให้ผู้อื่นได้รับข้อมูลที่ถูกต้อง 3) การสร้างวัฒนธรรมองค์กรที่เข้มแข็ง 4) มีการมอบหมายงานที่เหมาะสมกับตัวบุคคล องค์ประกอบที่ 4 มีจินตนาการ ตัวชี้วัด ได้แก่ 1) มีความคิดเชิงสร้างสรรค์ 2) การใช้สติปัญญาในการแก้ไขปัญหา 3) มีอารมณ์ขัน 4) มีการคิดไตร่ตรอง องค์ประกอบที่ 5 มีความยืดหยุ่น ตัวชี้วัด ได้แก่ 1) การปรับตัวตามสถานการณ์ 2) เปิดใจกว้างเพื่อรับฟังความคิดเห็นของผู้อื่นที่แตกต่างกันได้อย่างสร้างสรรค์ การที่ภาวะผู้นำเชิงสร้างสรรค์ของครูมีองค์ประกอบที่หลากหลายเหล่านี้ เพราะภาวะผู้นำเชิงสร้างสรรค์ มีพื้นฐานมาจากความคิดสร้างสรรค์ กล่าวคือความคิดสร้างสรรค์นั้น เป็นระบบการคิดเชิงอเนกนัย (Divergent Thinking) ของมนุษย์ คือ การที่มนุษย์เราสามารถที่จะคิดได้เรื่องเดียวนั้น หลายทิศทาง หลายแง่มุม และได้กว้างไกลซึ่งลักษณะการคิดเช่นนี้ จะนำไปสู่การคิดเชิงบวก เช่น การคิดประดิษฐ์สิ่งใหม่ หรือการค้นพบวิธีการแก้ไขปัญหาได้สำเร็จ ซึ่งการคิดเช่นนี้เป็นกระบวนการทำงานของสมองอย่างมีขั้นตอน และเป็นทักษะขั้นสูงของการคิด ประกอบไปด้วย การคิดริเริ่ม การคิดคล่อง การยืดหยุ่น การคิดละเอียดลออ ผู้ที่มีการคิดแบบการคิดสร้างสรรค์จะสามารถค้นพบแนวคิดใหม่จากข้อมูลเดิมที่มีอยู่ และสามารถเชื่อมโยงข้อมูลที่ทุกคนมีอยู่คล้าย ๆ กัน ให้กลายเป็นรูปแบบความสัมพันธ์ใหม่ที่แตกต่างออกไปได้ (Guilford, 1980 : 715-735) สอดคล้องกับ สุเทพ พงศ์ศรีวัฒน์ (2548 : 254-259) ซึ่งได้ศึกษาภาวะผู้นำเชิงสร้างสรรค์ พบว่ามียุทธศาสตร์สำคัญอยู่ 6 ประการ ดังต่อไปนี้ 1) ต้องเป็นผู้มีวิสัยทัศน์ 2) การจัดการเรียนรู้ให้กับนักเรียน คือ สิ่งที่สำคัญสูงสุด 3) ให้ความสำคัญของทรัพยากรมนุษย์ 4) ต้องมีทักษะในการสื่อสารและการรับฟัง 5) ต้องแสดงพฤติกรรมเชิงรุก 6) ต้องเป็นผู้ที่กล้าเสี่ยง สอดคล้องกับ ญดาภัก กัลปดี (2559 : 186-191) ได้ศึกษาการพัฒนาโปรแกรมเสริมสร้างภาวะผู้นำ การเปลี่ยนแปลงเชิงสร้างสรรค์ของครูประถมศึกษา สังกัดสำนักงานคณะกรรมการการศึกษาขั้นพื้นฐานในภาคตะวันออกเฉียงเหนือ ผลวิจัยพบว่าภาวะผู้นำการเปลี่ยนแปลงเชิงสร้างสรรค์ของครูประถมศึกษา คือ พฤติกรรมของครูประถมศึกษาที่แสดงออกในการปฏิบัติงาน ในโรงเรียนที่ทำให้การดำเนินงานประสบความสำเร็จตามเป้าหมาย ซึ่งมีองค์ประกอบหลักได้แก่ 5 องค์ประกอบ ดังนี้ 1) วิสัยทัศน์ (Vision) 2) การกระตุ้นการใช้ปัญญา (Intellectual stimulation) 3) ความคิดสร้างสรรค์ (Creative) 4) การสร้างแรงบันดาลใจ (Inspirational motivation) และ 5) ความยืดหยุ่น (Flexibility)

2. สภาพที่พึงประสงค์ของภาวะผู้นำเชิงสร้างสรรค์ของครู สำหรับสถานศึกษาสังกัดสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษามัธยมศึกษา เขต 20 โดยรวมพบว่า อยู่ในระดับมากที่สุด เพราะภาวะผู้นำเชิงสร้างสรรค์ของครู เป็นสิ่งที่เรียกได้ว่า บุคคลที่อยู่ในวิชาชีพครู ควรจะต้องมีในตนเอง และตระหนักถึงความสำคัญในการดำเนินงาน เพราะจะทำให้เกิดความคิดที่ตนคิด หรือนวัตกรรมใหม่ ๆ ในการจัดกิจกรรมการเรียนการสอน รวมไปถึงการปฏิบัติหน้าที่อื่น ๆ ร่วมกับผู้อื่นได้อย่างมีความสุข ซึ่งวิธีการเปลี่ยนแปลงที่ดีที่สุดก็คือ การเปลี่ยนแปลงตัวเองในเรื่องของความคิด การทำงานไม่ควรนิ่งเฉยหรือยึดติดกับสิ่งเดิม ๆ

มองผลประโยชน์ที่จะเกิดขึ้นที่ไม่ใช่ของตนเองเพียงผู้เดียว เพราะการดำเนินการใด ๆ จะต้องอาศัยผู้อื่นให้เข้ามามีส่วนร่วมในการพัฒนา และต้องคิดการณ์ให้ไกลกว่าที่เป็นอยู่ปัจจุบัน เพราะโลกทุกวันนี้เป็นโลกของยุคข้อมูลข่าวสารที่ทุกคนสามารถเข้าถึงได้ทุกที่ทุกเวลา การนำข้อมูลที่ได้นั้นมาทำการพัฒนาอย่างสร้างสรรค์ร่วมคิดร่วมสร้างกันภายในสถานศึกษาด้วยกัน จะทำให้เกิดชุมชนการเรียนรู้ในโรงเรียน มีการทราบถึงปัญหา และค้นพบวิธีการที่จะหาทางแก้ไขร่วมกัน ทั้งนี้โปรแกรมเสริมสร้างภาวะผู้นำเชิงสร้างสรรค์ของครู สำหรับสถานศึกษาสังกัดสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษามัธยมศึกษา เขต 20 ก็คือรูปแบบกิจกรรมที่มีการวางแผนไว้เพื่อให้กลุ่มเป้าหมายนำไปใช้ในการพัฒนาประสิทธิภาพการปฏิบัติงานให้เกิดผลสำเร็จภายใต้ความต้องการ ของแต่ละบุคคลสอดคล้องกับ Neuman & Simon (2000 : 8-12) อธิบายได้ว่าครูที่สามารถใช้พฤติกรรมผู้นำได้อย่างเหมาะสม กับทุกภารกิจในโรงเรียนจะส่งผลให้เกิดการสร้างแรงบันดาลใจ และกระตุ้นให้เกิดการใช้ปัญญาในทีมสร้าง แนวคิดใหม่ สร้างวิธีการใหม่ และนำไปสู่การปฏิบัติอย่างเห็นผล สอดคล้องกับ ไพฑูรย์ สินลารัตน์ (2549 : 5-6) ที่ได้กล่าวไว้ว่า ในกระบวนการพัฒนาครู เพื่อให้เกิดภาวะผู้นำครูในการจัดการเรียนรู้ เน้นให้ครูสร้างองค์ความรู้ขึ้นเอง ครูต้องสร้างและคิดสิ่งใหม่ ๆ ในโรงเรียนต้องพัฒนาตนเองอยู่เสมอ รวมทั้งมีความสามารถด้านการวิจัย บทบาทของครู นอกจากจะทำตามแนวทางของส่วนกลางแล้ว ยังต้องคิดและทำขึ้นเองภายในโรงเรียนและท้องถิ่นของตนเอง ทั้งหลักสูตรการสอนและกิจกรรมของโรงเรียนอีกด้วย

3. วิธีการเสริมสร้างภาวะผู้นำเชิงสร้างสรรค์ของครู สำหรับสถานศึกษาสังกัดสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษามัธยมศึกษา เขต 20 ประกอบด้วย 1) การฝึกอบรม (Training) 2) การศึกษาดูงาน (Site Visit) 3) การประชุมเชิงปฏิบัติการ (Workshop) เพราะความสำคัญของการพัฒนาบุคลากร เป็นการช่วยเหลือในด้านความรู้ความเข้าใจการปฏิบัติงาน ทำให้บุคลากรเกิดทักษะในการปฏิบัติงาน มีเจตคติที่ดี มีพฤติกรรมการทำงานที่ส่งผลให้งานเกิดคุณภาพของงานแก้ไขในส่วนของการปฏิบัติงานที่บกพร่อง ลดการสูญเสียและความเสี่ยงของทรัพยากรที่จะลงทุน เพิ่มโอกาสในการทำงานที่ก้าวหน้า และทำให้การดำเนินงานบรรลุเป้าหมายสูงสุดขององค์กร สอดคล้องกับ Chester (1976 : 251) กล่าวว่าการพัฒนาบุคลากรของสถานศึกษาเป็นสิ่งจำเป็นสำหรับการบริหารงานบุคคลที่ดี เพราะการพัฒนาบุคลากร ช่วยแก้ไขข้อบกพร่องของครูและอาจารย์ช่วยเหลือให้พัฒนาด้านการศึกษาควบคู่ไปกับด้านสังคม กระตุ้นความเจริญด้านวิชาชีพซึ่งเป็นสิ่งสำคัญในการบริหารการศึกษา สอดคล้องกับ สมชาย หิรัญภิตติ (2542 :158) กล่าวว่าการศึกษาฝึกอบรม (Training) เป็นกิจกรรมเพื่อให้เกิดความรู้เกิดทักษะแนวคิด หรือทัศนคติ เพิ่มผลการทำงานของบุคคล หรือเป็นกระบวนการฝึกหัดงานขององค์กรแก่พนักงานใหม่ เพื่อให้พนักงานมีความรู้ ความชำนาญในเทคนิคต่างๆ ในด้านการปฏิบัติงาน สอดคล้องกับ วิจิตร อวาทกุล (2537:149) กล่าวว่าการศึกษา ดูงาน คือ การที่หน่วยงานสนับสนุนให้บุคลากรไปสังเกตการทำงานของหน่วยงานหรือองค์การอื่นในลักษณะที่เรียกว่า “Study Tour/Visit” กิจกรรมเช่นนี้ จะช่วยไม่ให้หลงผิดไปว่าสิ่งที่ตนเองทำนั้นเป็นการกระทำที่ดีที่สุดแล้ว เพราะไม่มีที่จะเปรียบเทียบการไปสังเกตกิจการในหน่วยงานอื่น ย่อมจะทำให้มีโอกาสได้เปรียบเทียบ ทำให้เกิดความคิดมองเห็นตัวอย่างในการดำเนินงาน ตลอดจนอุปสรรคต่าง ๆ ที่อาจจะนำมาปรับปรุงใช้ในหน่วยงานของตนบ้าง ซึ่งประโยชน์ของการฝึกทำงานทำให้รู้หลักการข้อเท็จจริงมากขึ้น ช่วยให้การงานดีขึ้น ธีรยุทธ หล่อเลิศรัตน์ (2544 : 657-658) กล่าวว่า การประชุมเชิงปฏิบัติการ (Workshop) เป็นวิธีการที่นิยมมาก โดยผู้ร่วมประชุมมาปฏิบัติการซึ่งตามปกติจะมีประมาณ 10-25 คน มีความสนใจหรือมีปัญหาในการปฏิบัติงานที่คล้ายคลึงกัน มาร่วมศึกษาวิเคราะห์หาทางแก้ไขปัญหาร่วมกัน ทดลองหาวิธีการปฏิบัติการใหม่ ๆ เพื่อเพิ่มพูนความรู้และทักษะในการทำงาน

ข้อเสนอแนะ

1. ข้อเสนอแนะในการนำไปใช้

1.1 ควรนำโปรแกรมเสริมสร้างภาวะผู้นำเชิงสร้างสรรค์ของครู สำหรับสถานศึกษาสังกัดสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษามัธยมศึกษา เขต 20 ไปใช้ในการพัฒนาครู (Implement) เพื่อคุณภาพและข้อมูลเชิงประจักษ์

1.2 สำนักงานเขตพื้นที่การศึกษามัธยมศึกษา เขต 20 ควรมีการจัดทำโครงการพัฒนาครู ด้านภาวะผู้นำเชิงสร้างสรรค์ของครู หรือในพัฒนาในแต่ละด้านให้กับครูอย่างต่อเนื่อง เพื่อให้ครูได้มีการพัฒนาตนในการปฏิบัติงานที่อยู่ในยุคเปลี่ยนผ่านของวงการการศึกษา ที่มีการเปลี่ยนแปลงไปตามกระแสของโลก โดยใช้วิธีการจัดฝึกอบรม และการศึกษาดูงานโรงเรียนต้นแบบในด้านการเป็นผู้นำแบบสร้างสรรค์ และมีผลงานเชิงประจักษ์

2. ข้อเสนอแนะในการทำวิจัยครั้งต่อไป

- 2.1 ควรวิจัยเกี่ยวกับการสร้างแบบวัดและประเมินภาวะผู้นำเชิงสร้างสรรค์ของครู
- 2.2 ควรวิจัยเกี่ยวกับการพัฒนาภาวะผู้นำเชิงสร้างสรรค์ของครู ในสถานศึกษาสังกัดอื่น
- 2.3 ควรวิจัยเกี่ยวกับการพัฒนาภาวะผู้นำเชิงสร้างสรรค์ ในตำแหน่งอื่น

เอกสารอ้างอิง

ญดาภักดิ์ กัลปดี. (2559). *การพัฒนาโปรแกรมเสริมสร้างภาวะผู้นำการเปลี่ยนแปลงเชิงสร้างสรรค์ของครูประถมศึกษา*.

วิทยานิพนธ์ การศึกษาดุษฎีบัณฑิต มหาสารคาม: มหาวิทยาลัยมหาสารคาม.

ธีรยุทธ์ หล่อเลิศรัตน์. (2544). องค์การบริหารพิเศษ (Executive Agency) และองค์การมหาชน (Autonomous Public Organization). *วารสารข้าราชการ*, 4(4), 23.

ธีรศักดิ์ อัครบวร. (2541). *ความเป็นครู* (พิมพ์ครั้งที่ 2). กรุงเทพฯ: โรงพิมพ์ บริษัท ก. พล (1996) จำกัด.

นิตย สัมมาพันธ์. (2546). *ภาวะผู้นำ : พลังขับเคลื่อนองค์กรสู่ความเป็นเลิศ* (พิมพ์ครั้งที่ 2). กรุงเทพฯ: ซีเอ็ดดูเคชั่น.

บุญชม ศรีสะอาด. (2553). *การวิจัยเบื้องต้น* (พิมพ์ครั้งที่ 5). กรุงเทพฯ: สุวีริยาสาส์น.

ประวิติ พันผาสุก. (2549). *เอกสารประกอบการสอน วิชาความเป็นครู*. เชียงใหม่: คณะครุศาสตร์ มหาวิทยาลัยราชภัฏเชียงใหม่.

ไพฑูริย์ สีนลรัตน์. (2549). *การศึกษาไทยในยุคปัจจุบัน*. รายงานการสัมมนาการศึกษาไทยในยุคโลกาภิวัตน์. กรุงเทพฯ:

จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย.

วิจิตร อวาทกุล. (2537). *การฝึกอบรม*. กรุงเทพฯ: จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย.

สมชาย หิรัญกิตติ. (2542). *การบริหารทรัพยากรมนุษย์ฉบับสมบูรณ์*. กรุงเทพฯ: ซีระฟิล์มและไซเท็กซ์.

สำนักงานคณะกรรมการการศึกษาขั้นพื้นฐาน. (2557). *หลักสูตรฝึกอบรมเทคนิคการวัดและประเมินผลระดับชั้นเรียน (Classroom Assessment)*. กรุงเทพฯ: โรงพิมพ์ชุมนุมสหกรณ์การเกษตรแห่งประเทศไทยจำกัด.

สำนักงานเขตพื้นที่การศึกษามัธยมศึกษา เขต 20. (2558). *รายงานผลการดำเนินงานสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษามัธยมศึกษา เขต 20 ประจำปีงบประมาณ 2558*. จังหวัดอุดรธานี.

สุนทร สีนธพานนท์ และคณะ. (2551). *พัฒนาทักษะการคิด พิชิตการสอน* (พิมพ์ครั้งที่ 3). กรุงเทพฯ: ศูนย์หนังสือจุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย.

สุเทพ พงศ์ศรีวัฒน์. (2548). *ภาวะผู้นำ* (พิมพ์ครั้งที่ 2). เชียงราย: มหาวิทยาลัยราชภัฏเชียงราย.

เสริมศักดิ์ วิชาลาภรณ์. (2536). *“ภาวะผู้นำ” ชุมติวิทยาศาสตร์และแนวปฏิบัติในการบริหารการศึกษา*. นนทบุรี: สาขาวิชาศึกษาศาสตร์ มหาวิทยาลัยสุโขทัยธรรมาธิราช.

Chester L. Barnard. (1976). *The Functions of the Executive* 27th ed. Cambridge, Massachusetts : Harvard University.

Guilford, J.P. (1980). *Intelligence Education is Intelligent Education*. Tokyo: International Society for Intelligence Education.

Neuman, A & Simon, K. (2000). *Leadership for student learning : KPI. s.n. : Delta Kappan*.

Pellicer, L. O. & Anderson, L. P. (1995). *A handbook for teacher leader*. Thousand Oaks, CA: Corwin Press.